

Lévay Miklós:
Ünnepi beszéd az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar
Kriminológia mesterszakos hallgatóinak
2011. szeptember 12-i tanévnyitóján

Tisztelt Rektor úr, Elnök Asszony, Dékán Asszony, Dékánhelyettes Asszony,
Hivatalvezető Asszony és Elnök úr, tisztelt Kolléganők és Kollégák és
tisztelt kriminológia mesterszakos hallgatók!

A kriminológiával foglalkozó hazai szakemberek számára ünnep a mai nap. Ettől a naptól ugyanis a kriminológia nem csupán egy tantárgy a jogászképzésben, hanem önálló egyetemi mesterszak. Több éves előkészítő munka és a szakalapítási kérelem 2008. december 5-i, a szakindítási kérelemnek pedig a 2010. február 22-i akkreditációja után indulhat meg holnap a képzés, mégpedig Magyarországon először és jelenleg csak itt, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.

A szak előkészítése 2007-ben kezdődött, de korábban létrejöttek már olyan szakok, képzések, amelyek tapasztalataira építhettünk. Ezek közül feltétlenül ki kell emelni az 1980-as évek végén az ELTE akkori Szociológiai-Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ által elindított szociális munkás képzést, valamint a 2000-es évek második felében a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának, majd az ELTE Jogi Továbbképző Intézetének igazságügyi szociális tanácsadó posztgraduális képzését.

Az említett képzések, valamint más országokban működő egyetemi kriminológiai szakok tematikáinak tanulmányozása után 2007-ben a Kriminológiai Tanszéken úgy döntöttünk, hogy hozzálátunk a kriminológia mesterszak létesítését szolgáló akkreditációs anyag összeállításához.

Az első kérdés amelyben döntenünk kellett, hogy mit oktassunk. A kriminológia bármennyire is autonóm tudomány, kontúrjai még a kialakulásától eltelt mintegy 150 év után sem egyértelműek, ismeretanyaga meglehetősen heterogén vagy hogy, hízelgőbben fogalmazzak, komplex. Ez a komplexitás, illetve az elmosódó kontúr, döntően a vizsgált alapjelenség a bűnözés karakteréből fakad. A bűnözés ugyanis, ahogy a tudományterület egyik klasszikusa Jean Pinatel fogalmazott, emberi cselekedet és társadalmi tény. Ráadásul – amint arra egy magyar klasszikus, a körünkből nemrégiben eltávozott Szabó András rámutatott – jogilag tiltott cselekmény.

A bűncselekmény tehát több tudományterület felől megközelíthető jelenség, és ez komoly dilemmát okoz a vonatkozó ismeretanyag meghatározása során. Szellemesen illusztrálja a dilemma lényegét az amerikai Adler-Mueller-Laufer amerikai szerzői triász, magyarul is olvasható, Kriminológia c. tankönyvükben.

Elképzelt történetük a középkorban játszódik, akkor, amikor a tudomány csupán négy részre oszlott: jog, orvostudomány, teológia, filozófia és ennek megfelelően az egyetemeknek négy karuk volt. Nos, ebben az időben egy fiatalember egy nagy egyetem kapuján kopogtat: „Kriminológiát szeretnék tanulni. Hol kell beiratkozni?” Hitetlenkedő szemek fogadták volna a hallgatót, mivel a „kriminológia” szó akkoriban még nem létezett. A hallgató óvatosan magyarázkodásba kezdene: „Nos, az érdekel, hogy mi a bűncselekmény, és hogyan bánik a jog a bűnelkövetőkkel.” Az egyetemi tisztviselő talán elmosolyodna, és azt mondaná: „A jogi kar az önnek megfelelő hely. Ott majd mindenre megtanítják, amit a jogról tudni kell.”

A hallgató valószínűleg elbátortalanodna. „Az sokkal több, mint amit én a jogról tudni akarok. Engem egyáltalán nem érdekel az öröklési vagy a kötelmi jog. Én csak a bűncselekményekről és a bűnözésről akarok tanulni. Először is, miért tartanak bizonyos cselekedeteket eleve rossznak vagy bűnnek és ...” A tisztviselő közbevágna: „Akkor a teológiai fakultásra kell mennie. Ők tudnak mindent, amit a jóról és a rosszról, a mennyről és a poklóról tudni kell.” A hallgató talán tovább akadékoskodna: „De meg tudják nekem tanítani, hogy mi az az emberi testben és lélekben, ami miatt egyesek bűncselekményeket követnek el, mások viszont nem?” „Ó értem már – mondaná a tisztviselő – önnek valójában orvostudományt kellene tanulnia.” „De uram, az orvostudomány bizonyára csak egy része annak, amit tudnom kell, és a orvostudománynak is csak egy része tűnik relevánsnak. Én tudni akarok mindent, amit tudni

kell a ...” És akkor jönne a hivatalnok utolsó próbálkozása, hogy a helyes irányba terelje a hallgatót: „Tanuljon akkor filozófiát. Ők majd mindenre megtanítják, amit tudni kell!”

A szak tantárgyi programjának összeállítása során a képzeletbeli diák kálváriáját ugyan nem jártuk meg, de a történetbeli érvelésekhez hasonlóak elhangzottak a mintegy egyéves munka során. Végül is kialakult a szak interdiszciplináris tudásanyaga, amely tartalmaz társadalomtudományi, jogi ismereteket és a bűnözéskontroll intézményeivel kapcsolatos tudnivalókat. Ehhez igazodóan pedig összeállt a szak interdiszciplináris oktatói kara. Hogy az utóbbi mit jelent? 60 szakember közreműködik – kisebb vagy nagyobb mértékben - a kétéves képzésben: Van közöttük szociológus, jogász, pszichiáter, statisztikus, mérnök; a képzésben közreműködő gyakorlati szakemberek között pedig van ügyvéd, szociális munkás, pártfogó felügyelő, áldozatsegítő.

Interdiszciplináris az összetétele az új szak hallgatóinak is. A felvett 42 hallgatóból 11-nek szociológia, 5-nek szociálismunkás alapidiplomája, 4-nek jogász diplomája, 3-nak nemzetközi tanulmányok, pszichológia, illetve szociálpedagógia, 2 hallgatónak politológia, illetve társadalmi tanulmányok és 1-1 hallgatónak pedig biztonság- és védelempolitika, igazgatásszervező, kommunikáció-művelődésszervező, orosz nyelv- és irodalom, romanisztika, illetve történelem alapszakos diplomája van. (Zárójelben még egy adat a felvettekről: a 42 hallgatóból 32-en nem az ELTE-n szerezték diplomájukat.)

Akár a szak interdiszciplináris ismeretanyagát, akár az oktatói kar vagy a felvett hallgatók összetételét nézzük, egyáltalán nem magától értetődő, hogy a képzés helye az Állam- és Jogtudományi Kar és az, hogy a kriminológia mesterképzés a jogi- és igazgatási képzési terület szakja.

Ha körülnézünk külföldön, akkor változatos képet látunk arról, hogy milyen fakultáshoz tartozik a kriminológia alapszak és/vagy mesterszak. A nyugat-európai országokban jellemzően jogi karokon vannak ezek a szakok, az Amerikai Egyesült Államokban – és ez a helyzet az Egyesült Királyságban is – inkább társadalomtudományi karokon, de leginkább önálló Kriminológiai vagy Büntető Igazságszolgáltatási Karok működnek. (Érdekességként említem, hogy a Leuveni Egyetem Jogi Kara Kriminológia Intézetének 800 kriminológiai alapszakos hallgatója van.)

Magyarországon úgy alakult, hogy a kriminológia tantárgyként a jogászképzés része. Az I. Világháborút megelőzően Vámbéry Rusztem, Irk Albert, majd később Schäfer István a budapesti egyetem jogi karán oktatták ezt a tárgyat. A II. Világháborút követően egy ideig a kriminológia „burzsoá áltudománnyá” való minősítése miatt nem szerepelt a jogászképzés programjában. 1965-ben lett ismét kötelező tárgy és újra a Jogi Karon. Ebben az évben a Karon létrejött a Kriminológiai Szakcsoport, majd 1979-ben megalakult az önálló Kriminológiai Tanszék, melynek első vezetője Vigh József lett.

Azt mondhatjuk tehát, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a kriminológia művelése a Jogi Karhoz és annak Kriminológiai Tanszékéhez kötődik. A Karon az 1970-es, 1980-as 1990-es években kriminológiát oktatók, így a már említett Vigh professzor mellett, a 2003-ban elhunyt Tauber István és különösen a tanszék melletti tudományos diákkört hosszú ideig irányító Gönczöl Katalin munkája a fő magyarázó tényezője annak, hogy úgy alakult, a mesterszak a Jogi Karhoz tartozik.

Mielőtt azonban ehhez hozzátennék egy további tényezőt, két szomorú nyári eseményről szeretnék megemlékezni. Ez pedig a többünk kriminológiai gondolkodását meghatározó Szabó András, a Magyar Kriminológiai Társaság tiszteletbeli elnökének 2011. július 30-i és a Kriminológiai Tanszék egykori vezetőjének, Vigh Józsefnek a 2011. augusztus 21-i halála. Amikor még a nyár elején gondoltam a tanévnyitóra, azt terveztem, hogy mindkettőjüket meghívjuk az ünnepségre. Sajnos erre nem kerülhetett sor, így mesterszakos hallgatóink már csak műveikkel, munkásságukkal ismerkedhetnek majd meg.

És akkor vissza az „így alakult” kérdéshez, azaz, hogy miért pont a Jogi Kar mesterszakja a Kriminológia. Az említett tényező mellett ehhez kellett a Társadalomtudományi Kar nagyvonalúsága és együttműködési készsége. Köszönöm ezt Tausz Katalin dékán asszonynak és munkatársainak, a Kar képzésünkben közreműködő oktatóinak!

Egyúttal szeretném megköszönni a Kriminológiai Tanszék minden jelenlegi munkatársának, az elmúlt három év PhD hallgatóinak a mesterszak létrejötte érdekében végzett munkáját, az Egyetem, és az Állam- és Jogtudományi Kar vezetésének támogatását, valamint a kari Tanulmányi Hivatal és Felvételi Iroda munkatársainak segítségét.

Kedves mesterszakos hallgatók!

Holnaptól egy tetre kész oktatói kar várja Önöket az előadásokon, szemináriumokon, hogy átadja azt az ismeretanyagot, amely véleményünk szerint szükséges ahhoz, hogy valaki mesterfokozatot szerezzen kriminológiából.

A tudásanyag átadásán túl célunk, hogy egyfajta kriminológusi szemlélettel is rendelkezzenek tanulmányaik befejeztével. Hogy ez pontosan mi, arról nem biztos, hogy 60 oktatónkra feltétlenül azonos a véleménye.

Az elmúlt közel néhány év együttgondolkodása alapján azonban megkockáztathatom, hogy abban egyezik az álláspontunk, hogy ennek a szemléletnek elengedhetetlen tartalma, hogy a bűnözés jelensége és a bűnelkövető része a társadalomnak nem pedig azon kívüli tény, illetve lény.

És azt hiszem egyetértés van közöttünk abban is, amit a Kanadában élő, Magyarországon született kriminológus, Szabó Dénes fogalmazott meg a kriminológus társadalmi szerepéről: „A kriminológus olyan értelmiségi, aki a bűnözés bonyolult okozatosságát és megelőzésének legcélravezetőbb eszközeit kutatja. A kriminológia alkalmazott tudomány lévén, egyrészt pozitív jellegű, amennyiben a tények leírásából és elemzéséből áll, másrészt a társadalmi megelőzés eszközeit ajánlja. A kriminológusnak – írja Szabó Dénes – mint minden értelmiséginek – joga van bármilyen értékrendben hinni, és akármilyen világnézethez tartozni. Kutatóként azonban be kell tartania a formális logika szabályait, a megfigyelés és a kísérlet tudományos előírásait, társadalmi és politikai kérdésekben pedig maximálisan tárgyilagosnak kell maradnia ... erkölcsi hitelét pedig ugyancsak leronthatja, ha a bűnözés megelőzésének kérdésében semleges vagy érdektelen.”

Azt szeretnénk, célunk az, hogy képzés végére az idézett tartalmú társadalmi szerep betöltésére képes kriminológusokká váljanak.

Egyúttal kérjük Önöket, hogy diplomájuk megszerzése után feltétlenül mondják el nekünk, oktatóiknak, akik közül egyikünknek sincs kriminológusi diplomája, milyen érzés kriminológusnak lenni.

A mesterszak minden hallgatójának, oktató és nem oktató munkatársának tartalmas két éves közös munkát kívánok!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket !